

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۴۰۴، دوره ۸، شماره ۴، صص ۱-۱۴

تحقق عدالت فضایی و نقش آن در توسعه پایدار و ارتقاء

کیفیت زندگی در شهرها

حسن یعقوب پور^۱، رقیه حمزه نفت جالی^۲، غلامرضا عابدینی^۳

^۱- گروه کارشناسی ارشد مهندسی محیط زیست (گرایش منابع آب)، پردیس البرز دانشگاه تهران، تهران، ایران

^۲- گروه کارشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر، تهران، ایران

^۳- کارشناسی ارشد شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات یاسوج

Yaghoubpour_h.1365@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۰۷

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۷/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۱۹

چکیده

در کشورهای پیشرفته برای حل مشکلات مدیریت شهری به خصوص در کلانشهرها مدیریت شهری بر مبنای نظریه حکمروایی خوب شهری می باشد. مدل های مختلف جهانی و منطقه ای برای حکمروایی خوب شهری تعریف شده است و هر یک دارای ابعاد و مولفه های مختلفی می باشد. برای استقرار حکمروایی خوب شهری در کلانشهرهای کشور لازم است مدل بومی حکمروایی شهری برای هر شهر به صورت مجزا تهیه شود. در حال حاضر رویکردی که به عنوان اثربخش ترین، کم هزینه ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت شهری معرفی می شود «حکمروایی خوب شهری» می باشد. حکمروایی خوب شهری را می توان شیوه و فرایند اداره امور شهری با مشارکت و تعامل سازنده سه بخش دولتی، خصوصی و جامعه مدنی به منظور نیل به شهر سالم، باکیفیت و قابلیت زندگی بالا و توسعه پایدار شهری تعریف کرد. بر همین اساس هدف پژوهش حاضر تحقق عدالت فضایی و نقش آن در توسعه پایدار و ارتقاء کیفیت زندگی در شهرها می باشد که از نظر هدف کاربردی و به لحاظ روش توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری این پژوهش ۶۵۰ نفر کارکنان شهرداری رباط کریم بوده که با استفاده از جدول مورگان تعداد ۲۴۲ نفر به صورت تصادفی ساده به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. به منظور انجام این پژوهش شاخص های حکمروایی خوب شهری و توسعه پایدار شهری توسط پرسشنامه از جامعه آماری به پرسش گذاشته شده و به تحلیل داده ها پرداخته شد. نتایج نشان می دهد؛ شاخص های مشارکت، قانون مداری، عدالت و پاسخگویی از لحاظ میزان تاثیرگذاری حکمروایی خوب شهری بر توسعه پایدار شهر از اولویت بیشتری نسبت به شاخص های شفاف سازی، مسئولیت پذیری، توافق جمعی و کارایی و اثربخشی برخوردارند.

واژگان کلیدی: حکمروایی خوب شهری، توسعه پایدار، مدیریت شهری، عدالت فضایی

نظام مدیریت شهری مانند دیگر نهادها در تبادل و تعامل با جامعه و شهروندان معنا پیدا می کند. دخالت مردم در امور شهری از اصیل ترین شیوه های رشد ملی به شمار می رود، تجربه سودمند و شوق انگیز محلی در اداره امور جمعی، رغبت مردم را برای پرداختن به کارهای بزرگتر ملی تحریک می کند و آنان با تکیه بر نتایج سودمندی که از مشارکت محلی به دست می آورند، به مشارکت های بزرگ ملی کشور راغب می گردند (طوسی، ۱۳۸۰: ۶). با پیش بینی استقرار بیش از ۶۶ درصد جمعیت جهان در شهرها تا سال ۲۰۲۰ میلادی، جهان در حال تبدیل به جهانی شهری است. از این رو مدیریت شهری در آینده به طور اعم و در قرن ۲۱ به طور اخص، درگیر نوعی چالش خواهد بود؛ چالشی که خود تابعی از تغییر و تحولات فناورانه، جمعیتی، اقتصادی، سیاسی و بین المللی محسوب می گردد. شدت یافتن روز افزون مقیاس و گستردگی و نیز پیچیدگی مسائل شهرها و همچنین آشکار شدن بی کفایتی سیستم های سنتی بروکراتیک و تصمیم گیری بالا به پایین، سبب شده است گرایش به سوی سیستم هایی به وجود آید که در آن تصمیمات بزرگ و کوچک با اشتراک بین صاحبان منافع شهری اتخاذ شود. از این رو امروزه رویکرد «حکروایی خوب شهری» را به عنوان اثر بخش ترین، کم هزینه ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت معرفی نموده اند. یکی از جنبه های مهم نظریه حکمروایی خوب شهری، همان بعد مشارکت است چرا که اصل و بنیان نظریه مذکور بر «حکومت مردمی» استوار است. یعنی حکومتی که مردم اداره امور را بر عهده خواهند داشت (Dekker & kempen, 2004:43). شهر رباط کریم همانند سایر شهرهای کوچک کشور شیوه مدیریتی متمرکز و از بالا به پایین دارد از این رو اصلاح و بازنگری در نظام مدیریت شهری این شهر با توجه به تحولات ساختاری و وجود دیدگاههای نوین مطرح شده در زمینه مدیریت شهری به طور جدی مورد تأیید بوده و ضمن مطابقت با رویکردهای نوین باید مطابق با شرایط موجود در این شهر از رهیافتهای موثر برای بهبود مدیریت شهری بهره برد تا بتوان به مقوله حکمروایی شهری که طی سالیان اخیر مطرح شده است با تأکید بر توسعه عادلانه دست یافت. بنابراین با توجه به همین معضلاتی بررسی نقش حکمروایی خوب شهری در توسعه پایدار در این شهر ضروری به نظر می رسد. این شهر با دارا بودن پتانسیلهای مختلف اقتصادی اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی، به عنوان موردی برای برقراری فضایی به منظور نقش حکمروایی خوب شهری جهت زیست پذیری و ایجاد تعاملات اجتماعی و توسعه پایدار شهر و با رویکردی محیطی سرزنده، شاد و انسانی، همچنین تبیین شاخص هایی برای ارزیابی آن در این پژوهش انتخاب شده است. و به پاسخ سوال آیا شاخص های مشارکت، قانون مداری، عدالت و پاسخگویی از لحاظ میزان تاثیرگذاری حکمروایی خوب شهری بر توسعه پایدار شهر از اولویت بیشتری نسبت به شاخص های شفاف سازی، مسئولیت پذیری، توافق جمعی و کارایی و اثربخشی و در نهایت موفقیت کمی شده است؟ پرداخته شد.

مبانی نظری پژوهش

حکمروایی

ریشه یابی واژه حکمروایی ما را به واژه یونانی (kubernan)، راهبری یا هدایت کردن، می رساند. واژه ای که افلاطون آن را برای چگونگی هدایت یک نظام حکومتی به کار برده است. این واژه یونانی در قرون وسطی به واژه Gubernance تبدیل شده است که بر راندن، حکمروایی کردن یا راهبری دلالت دارد. در اینجا حکمروایی، عمل یا

شیوه حکومت کردن یا کارکرد حکومت است (لشکرزاده، ۱۳۹۰: ۲۰). مفهوم حکمروایی شهری اخیراً در مضامین مختلفی استفاده می‌گردد. شاید مهمترین مضمون استفاده شده در این زمینه، رویکرد سیاسی به بعد مدیریت شهری است. از منظر تعدیل ساختاری، مفهوم حکمروایی شهری نیاز به توجه به ظرفیت‌های نهادهای شهری، سازمان‌های محلی و سایر موسسات دولتی دارد. در حکمروایی، دولت یکی از کنشگران است و سایر عوامل دخیل در حکمروایی، بسته به سطح مورد بحث متنوع می‌باشند (تقوایی و تاجدار، ۱۳۸۸: ۴۵). مرکز سکونتگاه‌های انسانی سازمان ملل متحد (UN-HABITAT) حکمروایی را بدین صورت تعریف می‌کند: حکمروایی مجموعه اقدامات فردی و نهادی، عمومی و خصوصی برای برنامه ریزی و اداره مشترک امور است و فرایند مستمری از ایجاد تفاهم میان منافع متفاوت و متضاد است که در قالب اقدامات مشارکتی و سازگار حرکت می‌کند و شامل نهادهای رسمی و ترتیبات غیر رسمی و سرمایه اجتماعی شهروندان است. حکمروایی مفهومی گستره‌تر از مفهوم حکومت دارد. حکومت با دولت مترادف نیست. در واقع هم نهادهای رسمی قدرت و نهادهای جامعه مدنی را در بر می‌گیرد. هنگامی که واژه حکمروایی را بکار می‌بریم باید به دو نکته توجه داشته باشیم. نخست اینکه حکمروایی، حکومت نیست. حکمروایی به عنوان یک مفهوم، مشخص می‌باشد که قدرت در داخل و خارج از اقتدار رسمی و نهادهای حکومت وجود دارد. غالباً حکمروایی سه گروه اصلی از بازیگران را شامل می‌شود: حکومت، بخش خصوصی و جامعه مدنی، دوم این که، حکمروایی بر "فرایند" تأکید دارد و مشخص می‌سازد که تصمیمات با توجه به روابط پیچیده بین تعدادی از بازیگران با اولویتها و سلاقی متفاوت گرفته می‌شوند. حکمروایی، توافقی را بین اولویتها و سلاقی رقیب و متضاد برقرار می‌کند (Dekker, 2004:156)، و این اساس و شالوده مفهوم حکمروایی است. الگوی حکمروایی شهری، شکلی جدید از حاکمیت شهری است که پاسخگوی ضرورت تعادل چند وجهی میان عناصر و نیروهای متکثر در جهت پایداری توسعه و شهروندمداری است (صالحی، ۱۳۸۱: ۸۹). حکمروایی اعمال اقتدار سیاسی، اقتصادی و اداری در پیشبرد امور عمومی در سطوح مختلف از از خرد تا کلان است. بدینسان حکمروایی تدوین معنایی گسترده‌تر از مفهوم حکومت دارد. علاوه بر این بسیاری از اجزاء حکومت خوب جزئی از مفهوم حکمروایی به شمار می‌رود. حکمروایی در حقیقت از عرصه‌های حکومتی می‌گذرد و حوزه‌های جامعه مدنی طی بخش خصوصی را نیز در برمی‌گیرد. با توجه به مبانی فوق و از حاصل جمع تعارف گوناگون "حکمروایی"، می‌توان تعریف زیر را از حکمروایی شهری ارائه داد: حکمروایی شهری، فرایندی است که بر اساس کنش متقابل میان سازمان‌ها و نهادهای رسمی اداره شهر از یک طرف و نهادهای غیر رسمی جامعه مدنی یا عرصه عمومی از طرف دیگر شکل می‌گیرد. مشارکت نهادهای غیر رسمی و تقویت عرصه عمومی در اداره شهر می‌تواند به سازگاری منافع گوناگون و در نتیجه به پایداری توسعه شهری منجر می‌شود (برک پور، ۱۳۸۶: ۴۹۱).

حکمروایی خوب شهری^۱

هر چه ماهیت اتفاقات در شهرها پیچیده‌تر می‌شود، باید مشی مدیریت آنها نیز پیچیده‌تر شود. بانک جهانی (STOWE) در مطالعات سال ۱۹۸۹ دریافت که حکمروایی، شیوه مدیریت اداره کشور یا رابطه شهروندان با حکومت کنندگان با موضوع محوری توسعه است. پس از آن سازمان ملل در دومین کنفرانس مربوط به سکونتگاه

^۱ - Good Urban Governance

انسانی در سال ۱۹۹۶ در استانبول تأکید کرد که دولتها در جهت استقرار حکمرانی شهری در شهرهای جهان قدم بردارند و شعار خود را «فعالیت جهانی برای حکمرانی شهری پسندیده» قرار دهند (برک پور، ۱۳۸۶: ۴۹۱). بر اساس تعریف برنامه عمران سازمان ملل، حکمرانی خوب عبارت است از: مدیریت امور عمومی بر اساس حاکمیت قانون، دستگاه قضایی کارآمد و عادلانه و مشارکت گسترده مردم در فرایند حکومتداری. پس از آن مفهوم جدید حکمرانی خوب در سمینارها و همایش های متعددی مورد بررسی قرار گرفت و از سال ۲۰۰۰ بانک جهانی هر ساله گزارشی در مورد فعالیتها و همکاری های این بانک با کشورهای مختلف با عنوان «اصلاح نهادهای عمومی و تقویت حکمرانی» منتشر کرده است (ترابی، ۱۳۸۳: ۱۵۰). در حکمرانی خوب قواعد حکومتی که به وسیله آنها می توان کارکردهای سنتی حکومت را هدایت کرد به خوبی مستقر و درک شده اند (Daniel, 2009p:285). در مقام تعریف، حکمرانی شهری نوعی فرایند و ارتباط میان حکومت شهری و شهروندان است که هم حکومت شهری و هم جامعه مدنی را در برمی گیرد و بر حقانیت و تقویت عرصه عمومی تأکید دارد (برک پور، ۱۳۸۶: ۴۹۱). حکمرانی خوب مستلزم آن است که حکومت خود را با عاجل ترین و ثمربخش ترین وظایف محدود کند و فراتر از توانایی ها و منابع تجهیز شود. این یعنی همکاری نزدیک با جامعه مدنی در تمام شکل های آن، با گروه های محلی، با سازمان های غیر دولتی، با دسته های مذهبی، با فعالیت های موسوم به خودیاری و نیز با افرادی که خواهان بهبود تأمین کالاهای جمعی هستند، یا می خواهند شبکه هایی میان افرادی که نیاز به کمک دارند و کسانی که مایل به یاری هستند، ایجاد کند (Hall, 2002: 87). چهار رکن اصلی حکمروایی شایسته عبارتند از:

- ۱- بخش عمومی و دولت که وظیفه هدایت و راهبری و برقراری حاکمیت قانون را به عهده دارد.
- ۲- بخش های خصوصی که عهده دار ایجاد اشتغال، درآمد، تولید، تجارت و وظیفه کسب و کار را بر عهده دارند.
- ۳- جامعه مدنی که فراهم کننده فرصت ابراز وجود مردم و شهروندان است.
- ۴- سازمان های محلی که وظیفه بسیج، سازماندهی و اعمال فرهنگ های بومی را به عهده دارد.

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر روش ترکیبی است. روش تحقیق ترکیبی به معنای ترکیب هر دو رهیافت کمی و کیفی تحقیق بوده در این روش هم از داده های عددی و هم از مصاحبه استفاده خواهد شد. در تحقیق حاضر ابتدا مطالعات کیفی صورت خواهد گرفت و بر مبنای آن ابزار ساخته خواهد شد و سپس مطالعه کمی صورت خواهد گرفت. از نظرهدف کاربردی و از نظر روش و ماهیت توصیفی-تحلیلی می باشد به این ترتیب که ابتدا با مراجعه به متون و اسناد معتبر، شاخص های توسعه شهری استخراج شده و سپس با استفاده از روش های کمی میزان تحقق عدالت فضایی و نقش آن در توسعه پایدار و ارتقاء کیفیت زندگی در شهرها سنجیده خواهد شد. روش پژوهش طرح ترکیبی متوالی اکتشافی از نوع ابزارسازی خواهد بود. اکتشافی مضامین حکمروایی خوب شهری در توسعه پایدار شهری و تحقق حکمروایی خوب و ارتقاء کیفیت زندگی شهری با رویکرد عدالت فضایی کشف خواهد شد.

¹ Mixed Method

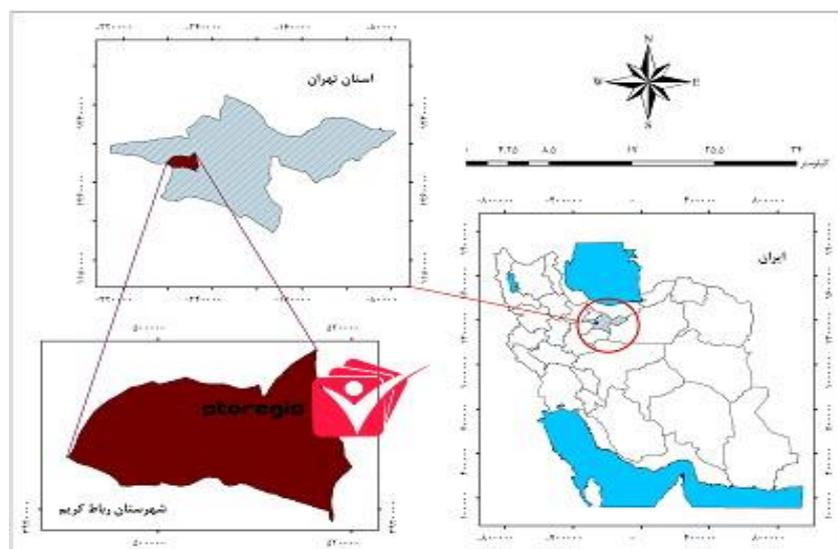
جامعه آماری: جامعه آماری این تحقیق شامل تعداد ۶۵۰ نفر متخصصین برنامه ریزی و مدیریت شهری، دانشگاهی، مهندسان مشاور، شهرداری و مسکن و شهرسازی و کارکنان شهرداری رباط کریم می باشد.

جامعه آماری تحقیق: از میان کل جامعه ۶۵۰ نفری؛ کارکنان شهرداری رباط کریم، با استفاده از جدول مورگان تعداد ۲۴۲ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب خواهند شد. و در صورت انصراف یک شخص از شرکت در تحقیق، و یا عدم تمایل شخص به همکاری و پاسخگویی کامل به سوالات، فرد در هر مرحله از پژوهش خارج و پژوهشگر فرد دیگری با ویژگیهای نزدیک به فرد خارج شده را جایگزین خواهد نمود.

روش نمونه گیری: بصورت تصادفی ساده و با استفاده از جدول اعداد انجام خواهد شد. و در صورت انصراف یک شخص از شرکت در تحقیق، و یا عدم تمایل شخص به همکاری و پاسخگویی کامل به سوالات، فرد در هر مرحله از پژوهش خارج و پژوهشگر فرد دیگری با ویژگیهای نزدیک به فرد خارج شده را جایگزین خواهد نمود.

معرفی محدوده مورد مطالعه

شهرستان رباط کریم در جنوب غربی استان تهران واقع شده و با وسعتی معادل ۲۷۵ کیلومتر مربع در طول جغرافیایی ۵۱:۴ و عرض جغرافیایی ۳۵:۲۸ قرار گرفته و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۰۵۰ متر می باشد. این شهرستان از شمال به شهرستان شهریار از جنوب به شهرستان های ری و اسلامشهر از شرق به شهرستان بهارستان و از غرب به شهرستان زرندیه از توابع استان مرکزی محدود است. استمرار مهاجرت از استان های مختلف کشور به ویژه استان های آذربایجان غربی و شرقی، اردبیل، همدان، گیلان، مازندران، کرمانشاه، لرستان و یزد به منطقه، ترکیب متنوعی از جمعیت را به وجود آورده و با ایجاد بافت ناهمگون و اجتماعی و فرهنگی، تعدد قومی و قبیله ای، شکل گیری خرده فرهنگ ها و... منجر به شرایط ناپایدار اجتماعی شده است. براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، جمعیت شهرستان رباط کریم ۲۹۱۵۱۵ نفر اعلام شده است. از این تعداد ۱۰۵۳۹۳ نفر در شهر رباط کریم ۲۸۶۳۳ در نصیرشهر ۹۷۳۶۳ نفر در شهر جدید پرند و ۶۰۰۱۴ نفر در روستاهای تابعه ساکن هستند.

شکل (۱): موقعیت محدوده مورد مطالعه

تفاوت حکومت شهری و حکمروایی شهری^۱

حکومت و حکمروایی دو الگوی متفاوت در شیوه اداره شهرها هستند. تفاوت این دو ایده در میزان قدرت، نفوذ و صلاحیت سه عنصر دولت، بخش خصوصی و بخش مردمی (جامعه) در جامعه شهری است (Dekker, 2004:158) در تعریف نظری، حکمروایی، یک گام جلوتر از حکومت است. حکومت، یک نهاد است در صورتی که، حکمروایی یک فرایند تعاملی است که میان نهاد رسمی حکومتی و عناصر دیگر شکل می گیرد (اطهاری و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۶۰). با توجه به مفاهیم ذکر شده در دو حوزه حکومت و حکمروایی، جدول ذیل تفاوت اصلی میان این دو مفهوم را نمایان می سازد (برک پور، ۱۳۸۶: ۴۹۶).

جدول (۱): مقایسه ویژگیهای اصلی حکومت و حکمروایی

معیارهای مقایسه	حکومت	حکمروایی
بازیگران	تعداد بسیار محدود مشارکت کنندگان	تعداد بسیار زیاد مشارکت کنندگان
کارکردها	عوامل اجرایی اساساً دولتی مشاوره ای صورت نمی گیرد	بازیگران بخش خصوصی و عمومی انجام مشاوره
ساختار	مرزهای بسته عضویت غیر اداری	هیچ همکاری در صورت بندی سیاستها و اجرای آنها صورت نمی گیرد همکاری تا حد امکان در صورت بندی و اجرای سیاستها
قراردادهای تعامل	اقتدار سلسله مراتبی، راهبری متصل از بالا تعامل خصمانه/ روابط متضاد	مشاوره افقی/ تحرک درونی توافق بر سر هنجارهای تکنوکراتیک/ روابط تعاونی
توزیع قدرت	برخورد غیر رسمی پنهان کاری آزادی عمل بالای دولت از جامعه (هدایت شده) تسلط دولت	برخورد بسیار غیر رسمی باز بودن (شفافیت) آزادی عمل اندک دولت از جامعه (خودسازمانده) تسلط پراکنده دولت
	هیچ تعادل با همزیستی بین بازیگران وجود ندارد	گروههای ذی نفع جامعه هیچ نفوذی در دولت ندارد هیچ تعادل با همزیستی بین بازیگران وجود دارد.

Source (UNDP, 2002, P:6)

نگاهی به حکمروایی خوب شهری، در ایران

حکمروایی خوب شهری نگرشی است که از سالها پیش وارد متون و منابع نظری ایران شده است، دیدگاه هایی که خاستگاه حکمروایی خوب شهری هستند همه معیارهای جدول (۲) را از اصول اصلی حکمروایی خوب شهری می دانند، مشخص کردن میزان هر کدام از این معیارها نشان دهنده آن است که ما در کشورمان به چه درجه ای از حکمروایی رسیده ایم (افشار، ۱۳۸۶: ۸). موسسه غیر انتفاعی (SSI) که در هلند واقع است براساس ۲۴ شاخص

¹ -Urban Governance

² - Sustainable Society Index

وضعیت توسعه پایدار کشورها را نشان می دهد، که یکی از این شاخص ها حکمروایی خوب شهری می باشد. سطح حکمروایی خوب در ایران (۲,۶) است، که در مقابل کشور کانادا و از خیلی کشورهای دیگر در سطح ضعیف می باشد.

جدول (۲): اصول و شاخص های حکمروایی خوب شهری

مشارکت	تمامی شهروندان بایستی مستقیماً «یا از طریق نهادهای میانجی در فرایند تصمیم گیری شرکت داشته باشند که چنین مشارکتی بر مبنای آزادی بیان و آزادی انجمن ها صورت می گیرد.»
شفافیت	بیانگر ایجاد اعتماد متقابل بین حکومت و مردم از طریق تأمین اطلاعات با تضمین دسترسی آسان به اطلاعات لازم و کافی.
قانون مداری	منظور اجرای قوانینی است که برای همه سودمند و ضروری است بدون استثناء گذاشتن میان هر یک از شهروندان، ضمن توجه به حقوق پایه انسانی و ملاحظه ارزش های متداول جامعه.
پاسخگویی	پاسخگویی از طریق فرایندهای انتخاب صاحبان قدرت و همین طور از طریق رویه هایی تعیین می گردد که بدان طریق، فرایند تصمیم سازی عمومی و نتایجی که آنها به وجود می آورند در راستای تعاملات عمومی مورد حمایت قرار می گیرند.
عدالت	تأکید بر فراهم آوردن فرصت های برابری برای شهروندان جهت بهبود رفاه بدون تبعیض میان آن ها.
مسئولیت پذیری	دلالت بر افزایش حساسیت مدیران حکومتی نسبت به خواسته های عمومی دارد.
چشم انداز	داشتن استراتژی مشخص و نگاه راهبردی جهت نیل به پایداری، توسعه و پیشرفت مناطق با مشارکت شهروندان از طریق فراهم آوردن حس مالکیت و مسئولیت پذیری بین آن ها.
نظارت	افزایش تلاشهای نظارتی در اقدامات حکومتی و فرایندهای توسعه با مشارکت بخش خصوصی و عموم مردم.
کارآیی و اثربخشی	تضمین اعطای خدمت به عموم مردم با مصرف بهینه و عاقلانه منابع در دسترس.
تخصص گرایی	تأمین آسان و سریع خدمات ضروری از طریق افزایش ظرفیت و شرایط اخلاقی مدیران.

Source: (UNDP, 2002, P:3)

علاوه بر این بانک جهانی هر ساله در جهان، باتوجه به اصول و شاخص های حکمروایی شهری جدول (۳) گزارشی را منتشر می کند که سطح حکمروایی خوب را طبق شاخص های فوق نشان می دهد. طبق آخرین گزارش بانک جهانی پنج کشوردارای بالاترین سطح حکمروایی خوب می باشند که شامل (فنلاند، دانمارک، نیوزلند، سوئد، لوکزامبورگ) و پنج کشور دارای حکمروایی پایین می باشند که شامل (زیمبابوه، کره شمالی، سودان، کنگو، میانمار) که در جدول (۴) نشان داده شده است، باتوجه به گزارش های این بانک برای کشور ایران، این کشور جزء کشورهای ضعیف در حوزه حکمروایی خوب می باشد. باتوجه به شاخص های اشاره شده کشور ایران در سال ۲۰۱۲ نمره ۲,۶ را کسب کرده است که نسبت به بسیاری از کشورها در سطح پایینی قرار دارد. همچنین طبق گزارشات قبلی این سازمان در سالهای گذشته نمره حکمروایی خوب در شهرهای ایران در سال ۲۰۰۶، ۲۰۰۸ و ۲۰۱۰ به ترتیب عدد (۱,۳)، (۲,۸) و (۲,۹) بوده است که رو به کاهش رفته و در نهایت در سال ۲۰۱۲ به ۲,۶ رسیده است.

جدول(۴): کشورهای دارای بالاترین و پایین ترین حکمروایی خوب شهری در سال ۲۰۱۲

<i>Ssi - 2012</i>	<i>Ssi - 2010</i>	<i>Ssi - 2008</i>	<i>Ssi - 2006</i>	اطلاعات سالانه	رتبه
۲۰۱۰	۲۰۰۸	۲۰۰۷	۲۰۰۴	فنلاند	۱
۱۱,۱	۱۰,۶	۱۱,۰	۱۲,۰	دانمارک	۲
۱۰,۹	۱۰,۸	۱۱,۰	۱۱,۲	سوئد	۳
۱۰,۶	۱۰,۵	۱۰,۷	۱۰,۷	نیوزلند	۴
۱۰,۶	۱۰,۳	۱۰,۶	۱۱,۵	لوکزامبورگ	۵
۱۰,۳	۱۰,۲	۱۰,۹	۱۱,۴		
-۹,۵	-۱۰,۰	-۹,۵	-۹,۰	زیمباوه	۱۴۷
-۹,۶	-۹,۱	-۹,۰	-۸,۸	کره شمالی	۱۴۸
-۹,۸	-۱۰,۰	-۹,۲	-۹,۱	سودان	۱۴۹
-۹,۹	-۱۰,۱	-۹,۷	-۱۰,۱	کنگو	۱۵۰
-۱۰,۵	-۱۰,۹	-۱۰,۲	-۱۰,۳	میانمار	۱۵۱

Source : (<http://www.ssfindex.com>)

تحلیل توصیفی یافته ها

در این بخش، داده‌ها و اطلاعات جمع‌آوری شده، با استفاده از فنون آمار توصیفی و استنباطی، در راستای نیل به اهداف تحقیق و پاسخگویی به سوالات مطرح شده در پژوهش و مسئله آن مورد بررسی، تلخیص، طبقه‌بندی خواهند گرفت که شرح تفصیلی مربوط به چگونگی انجام این کار در جداول آمده است. به شکلی ساده می‌توان اهداف کلان حکمروایی خوب شهری را به شرح زیر مطرح کرد:

۱. لبازساخت جامعه مدنی برای تقویت و اعتلای بیشتر سازمان‌ها، و جوامع محلی.
  ۲. کاهش فقر و جدایی‌گزینی‌های اجتماعی، قومی و فرهنگی در شهرها.
  ۳. افزایش مشارکت و مداخله افراد و صاحبان منافع در فرایندهای سیاسی درون شهرها.
- جدای از اهداف آورده شده در بالا می‌توان به طور ویژه و خاص هدف‌های چندی را نیز در راستای خواسته و آمال نهایی حکمروایی شهری مطرح کرد که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: (کاظمیان، ۱۳۸۶: ۵۸).
۱. کاهش فساد، بهبود کیفیت معاش و افزایش امکان زندگی برای همه شهروندان.
  ۲. حفظ و تقویت دموکراسی به عنوان اعمال نظر حداکثر مردم در امور شهری و اعتلای امنیت، برابری و پایدار و ایجاد فرصت و امکان برای مردم به منظور نشان دادن خواسته‌ها و اعمالشان در زندگی و تحقق عدالت و مشارکت

یافته‌های توصیفی مربوط به مشخصات فردی کارکنان نمونه آماری در شهر رباط کریم

در بخش ابتدایی پژوهش موردنظر، مشخصات فردی از پاسخ دهندگان، که مشخصات فردی به ترتیب شامل جنسیت، سن، سنوات و تحصیلات است. در ابتدا توزیع نمونه‌ای متغیر جنسیت در پژوهش حاضر مورد بررسی قرار می‌گیرد. جدول (۵) و توضیحات متعاقب آن توصیف کننده وضعیت متغیر دو سطحی جنسیت در نمونه آماری مورد مطالعه است.

جدول (۵): توزیع فراوانی در نمونه برحسب وضعیت جنسیت افراد نمونه

متغیر کیفی	سطح	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
جنسیت کارکنان	مرد	178	73.55	73.55
	زن	64	26.45	100
	کل	242	100	

منبع: (یافته‌های پژوهش)

جدول فوق نشان می‌دهد که 73/55 درصد فراوانی (178 نفر) نمونه مورد مطالعه، مرد و 26/45 درصد فراوانی (64 نفر) پاسخ دهندگان زن انتخاب شده‌اند. و بیانگر توزیع فراوانی متغیر کیفی دو سطحی جنسیت است که افراد با جنسیت مرد نسبت به افراد با جنسیت زن بیشترین تعداد افراد منتخب در نمونه را تشکیل می‌دهند. جدول (۶) و توضیحات متعاقب آن توصیف کننده وضعیت متغیر چند سطحی سن در نمونه آماری مورد مطالعه است.

جدول (۶): توزیع فراوانی در نمونه برحسب وضعیت سن افراد نمونه

متغیر کیفی	سطح	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
سن کارکنان	کمتر از ۳۰ سال	45	18.6	18.6
	۳۰ تا ۴۰ سال	144	59.5	78.1
	۴۰ تا ۵۰ سال	21	8.68	86.78
	بیشتر از ۵۰ سال	32	13.22	100
	کل	242	100	

منبع: (یافته‌های پژوهش)

جدول فوق نشان می‌دهد که ۱۷/۶ درصد فراوانی (۴۵ نفر) نمونه‌ی مورد مطالعه، دارای سن کمتر از ۳۰ سال، ۵۹/۵ درصد فراوانی (۱۴۴ نفر) نمونه‌ی مورد مطالعه، دارای سن بین ۳۰ تا ۴۰ سال، ۸/۶۸ درصد فراوانی (۲۱ نفر) نمونه مورد مطالعه، دارای سن بین ۴۰ تا ۵۰ سال و ۱۳/۲۲ درصد فراوانی (۳۲ نفر) نمونه مورد مطالعه، دارای سن بالاتر از ۵۰ سال هستند. توزیع فراوانی متغیر کیفی چند سطحی سن است که افراد با سن بین ۳۰ تا ۴۰ سال بیشترین تعداد افراد منتخب در نمونه و گروه سنی بالاتر از ۵۰ سال کمترین افراد منتخب در نمونه را تشکیل می‌دهند.

جدول (۷): توزیع فراوانی در نمونه برحسب وضعیت سنوات

متغیر کیفی	سطح	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
سنوات	زیر ۵ سال	41	16.94	16.94
	۶ تا ۱۰ سال	63	26.03	42.98
	۱۱ تا ۲۰ سال	99	40.91	83.88
	۲۱ تا ۳۰ سال	39	16.12	100
	کل	۲۴۲	100	

منبع: (یافته‌های پژوهش)

جدول بالا مبین توزیع فراوانی سنوات افراد منتخب در نمونه است که به ۴ گروه تقسیم‌بندی شده است. در این جدول ۱۶/۹۴ درصد فراوانی (۴۱ نفر) دارای سنوات زیر ۵ سال، ۲۶/۰۳ درصد فراوانی (۶۳ نفر) دارای سنوات ۶ تا ۱۰ سال، ۴۰/۹۱ درصد فراوانی (۹۹ نفر) دارای سنوات ۱۱ تا ۲۰ سال، ۱۶/۱۲ درصد فراوانی (۳۹ نفر) دارای سنوات ۲۱ تا ۳۰ سال هستند. جدول ۸ و توضیحات متعاقب آن توصیف‌کننده وضعیت آخرین مدرک تحصیلی افراد منتخب در نمونه آماری مورد مطالعه است.

جدول (۸): توزیع فراوانی در نمونه برحسب وضعیت آخرین مدرک تحصیلی

متغیر کیفی	سطح	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
آخرین مدرک تحصیلی	مدرك ديپلم	13	5.37	5.37
	كاردانى	32	13.22	18.60
	كارشناسى	105	43.39	61.98
	كارشناسى ارشد و بالاتر	92	38.02	100
	كل	۲۴۲	100	

منبع: (یافته‌های پژوهش)

جدول بالا مبین توزیع فراوانی آخرین مدرک تحصیلی افراد منتخب در نمونه است که به ۴ گروه تقسیم‌بندی شده است. در این جدول ۵/۳۷ درصد فراوانی (۱۳ نفر) دارای مدرک دیپلم، ۱۳/۲۲ درصد فراوانی (۳۲ نفر) دارای مدرک کاردانی، ۴۳/۳۹ درصد فراوانی (۱۰۵ نفر) دارای مدرک کارشناسی، ۳۸/۰۲ درصد فراوانی (۹۲ نفر) دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر هستند.

یافته‌های توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش

یافته توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش از طریق خروجی نرم‌افزار SPSS به دست آمده و مورد تفسیر و تجزیه و تحلیل توصیفی قرار می‌گیرد. یافته‌های توصیفی شامل شاخص مرکزی (میانگین) و شاخص‌های پراکندگی (انحراف معیار و دامنه تغییرات) و شاخص‌های توزیع مشاهدات (چولگی - کشیدگی) می‌باشد. یافته‌های توصیفی مربوط به

پژوهش در قالب جداول زیر نمایان می‌شود. جدول ۹ و توضیحات متعاقب آن بیانگر شاخص‌های مرکزی مربوط به مؤلفه‌های پژوهش می‌باشد.

جدول (۹): شاخص‌های مرکزی متغیرهای مربوط به فرضیات پژوهش

متغیرها	تعداد	دامنه تغییرات	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	میانگین	خطای استاندارد میانگین
دسترسی پایدار	242	2.83	2.17	5	3.8375	.03014
ساماندهی فضایی	242	2.43	2.43	4.86	3.5266	.03336
تقویت اقتصاد شهری	242	3	2	5	3.3815	.03732
زیست‌پذیری اجتماعات شهری	242	2.67	2	4.67	3.4828	.03447
محیط زیست	242	3.83	1	4.83	3.3368	.04019
حکمرمایی خوب شهر	242	3.5	1.5	5	3.5964	.04078
توسعه پایدار شهری	242	2.25	2.56	4.81	3.5269	.02748

منبع: (یافته‌های پژوهش)

همان‌طور که در جدول بالا به‌صورت یافته‌های پژوهشی حاصل گردیده تعداد پاسخ دهندگان 242 نفر است که بر اساس روش نمونه‌گیری مناسب طبق توضیح و تشریح بدست آمده است. از متوسط پرسش‌ها برای تعریف عملیاتی متغیرها استفاده گردیده است و کمترین مقدار دامنه تغییرات برای متغیر توسعه پایدار شهری برابر 2/25 می‌باشد. همچنین میانگین متغیر توسعه پایدار شهری و همچنین تمامی زیر متغیرها بالاتر از عدد ۳ (متوسط طیف لیکرت ۵ تایی) می‌باشد که نشان از تمایل پاسخ دهندگان به گزینه‌های متوسط، زیاد و خیلی زیاد می‌باشد. همان‌طور که در جدول زیر به‌صورت یافته‌های پژوهشی حاصل گردیده بیشترین انحراف معیار مربوط به متغیر حکمرمایی خوب شهر می‌باشد که نشان از پراکندگی این مؤلفه نسبت به سایر مؤلفه‌ها است و کمترین مقدار انحراف معیار مربوط به مؤلفه توسعه پایدار شهری است و در نتیجه کمترین مقدار پراکندگی مربوط به این مؤلفه می‌باشد.

جدول (۱۰): شاخص‌های توزیع مشاهدات و پراکندگی متغیرهای مربوط به پژوهش

متغیرها	تعداد	انحراف معیار	چولگی	خطای چولگی	استاندارد کشیدگی
دسترسی پایدار	242	.46893	-.225	.156	.644
ساماندهی فضایی	242	.51894	.333	.156	.230
تقویت اقتصاد شهری	242	.58051	.350	.156	.320
زیست‌پذیری اجتماعات شهری	242	.53620	-.126	.156	-.508
محیط زیست	242	.62517	-.124	.156	1.257
حکمرمایی خوب شهر	242	.63433	-.358	.156	.851
توسعه پایدار شهری	242	.42752	.375	.156	.475

منبع: (یافته‌های پژوهش)

اگر بتوانیم متغیرهای مورد مطالعه در هر جامعه را اندازه‌گیری کنیم و آنها را به صورت کمی بیان کنیم مدعی می‌شویم که درباره آنها چیزی می‌دانیم و گرنه دانش ما درباره آنها اندک و نارساست، ولی اگر داده‌های مورد نیاز به داده‌های کمی تبدیل شود می‌توانیم از آزمون‌ها استفاده کرده تا جامعه‌های مورد مطالعه و اطلاعات در مورد پارامترهای مربوط به آمار از طریق نمونه به کل جمعیت هدف تعمیم یابد. پژوهشگر در تحقیقات اقتصادی-اجتماعی با متغیرهای مختلف سروکار دارد و هر متغیری طبق تعریف می‌تواند مقادیر متفاوتی به خود بگیرد. برخورداری یک متغیر از سطح بخش فاصله‌ای یا نسبی به معنای دقت بیشتر آن متغیر و امکان اندازه‌گیری دقیق‌تر آن است. بنابراین می‌توان گفت که اگر بتوان آن را که درباره‌اش پژوهش می‌شود اندازه گرفت، می‌توان مدعی شد که استفاده از روش‌های آماری معنی‌دار خواهد بود.

نتیجه‌گیری

امروزه مشخص شده که حل مشکلات شهری در کشورها فقط با اصلاح رویکردهای سنتی مدیریتی و استفاده از رهیافتهای نوین مدیریتی امکان پذیر است. مدیریت متمرکز بخشی و دولتی و ناتوانی بخش‌های عمومی (شهرداریها)، کمبود بودجه‌های دولتی و نبود سرمایه‌گذاران خصوصی و مشارکت شهروندان سبب افت زیرساختها، خدمات شهری و شرایط زیست محیطی در شهرها شده است. شهرها به عنوان بزرگترین اجتماع مدنی دنیا، امروزه به عنوان کانون تمدن‌های بشری از جایگاه پراهمیتی برخوردارند. این جایگاه با وجود مشکلات جمعیتی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، کالبدی و فضایی، مدیریت شهرها را بیش از هر زمان دیگری پیچیده و دشوار کرده است. از این رو مرکز علمی و تحقیقاتی و سازمان‌های بین‌المللی توسعه در طی چند دهه اخیر، با تشدید مسائل حوزه مدیریت شهری و در پی تحقیق‌پاینداری در مدیریت شهری به چاره‌جویی پرداخته و در نهایت در زمان حاضر رویکرد حکمروایی خوب شهری به عنوان اثر بخش‌ترین، کم‌هزینه‌ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت پذیرفته شده است. بنابراین لازمه رفع ناپایداری توسعه شهری در کشورهای در حال توسعه رفع ناپایداری‌ها از بدنه نهادهای مدیریتی و برنامه‌ریزی شهری و کارآمدسازی، اثرپذیری و مسئولیت‌پذیری بیشتر در اداره امور شهری و تفویض وظایف، صلاحیتها و قدرت به حکومت‌های محلی و سایر ذی‌نفعان محلی است؛ که تمام اینها به شیوه جدیدی از اداره شهرها به نام حکمروایی خوب شهری دلالت دارد. در این پژوهش به منظور ارائه راهبرد و راهکارهای اساسی جهت تحقق حکمروایی خوب شهری در شهر رباط کریم، مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت و استراتژیهای اساسی جهت بهبود و تحقق حکمروایی خوب شهری تدوین گردید که باتوجه به ارزیابی، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که شهر رباط کریم در گراداب مدیریت بخشی و سلولی و نگرش از بالا به پایین گرفتار گردیده است و مسئولان و سازمان‌های درگیر در اداره امور شهر جهت بهبود این وضعیت و برون رفت از وضعیت فعلی می‌بایست با به حداقل رساندن و کاهش نقاط ضعف در امر مدیریت و کنار گذاشتن تعصبات و هواداری طایفه‌ای و در نهایت مشارکت‌گرایی شهری، زمینه حکمروایی خوب شهری را در رباط کریم فراهم آورند. که در این راستا اجرایی ساختن استراتژی‌های راهبردی استخراج شده در این پژوهش می‌تواند تا حدودی زمینه حکمروایی خوب شهری را در شهر رباط کریم سازد.

استراتژیهای نهاجمی (SO)

- عملیاتی نمودن نظرات کارشناسان، متخصصان و خبرگان در راستای ایجاد حکمروایی خوب شهری

- زمینه سازی جهت افزایش مشارکت شهروندان
- فراهم نمودن زمینه ایجاد هماهنگی های بین سازمانی از طریق تسهیل و بازنگری در قوانین
- بکارگیری توانمندی های بخش خصوصی در زمینه های مختلف اجرایی و مدیریتی
- توسعه خدمات الکترونیک و فراهم نمودن دسترسی شهروندان به اطلاعات
- ایجاد سامانه واحد پاسخگویی به شهروندان و استفاده از نظرات آنها.

استراتژیهای بازنگری (WO)

- تدارک شرایط مشارکت مستقیم همه شهروندان در فرایندهای تصمیم گیری و سیاست گذاری ها با ایجاد زمینه مدیریت مشارکتی.
- تصویب قوانین الزام آور جهت افزایش مشارکت و هماهنگی سازمانهای اداره امور شهری بایکدیگر و ایجاد سامانه نظارت همگانی و ارتباط مستمر شهروندان با مسئولان.
- تعریف دقیق نقش و جایگاه هر یک از نهادها و سازمان های مختلف در اداره امور شهر
- استفاده گسترده از ظرفیت ها و توانمندیهای فن آوری اطلاعات و ارتباطات با افزایش خدمات الکترونیکی

استراتژیهای تنوع (ST)

- گسترش خدمات و تسهیلات به طور عادلانه بین تمامی نواحی شهری و ساماندهی نواحی حاشیه ای
- استفاده از ظرفیتهای و توانمندیهای انسانی و سازمانی موجود جهت ایجاد حکمروایی خوب شهری
- فراهم نمودن زمینه های لازم جهت پایه ریزی حکومت محلی و همکاری شهروندان با شهرداری ها
- به تعادل رساندن اختیارات شوراهای اسلامی و شهردار برای کم کردن فشارها از جانب شورای اسلامی شهر بر شهرداری

استراتژیهای تدافعی (WT)

- فراهم نمودن زمینه های لازم جهت بکارگیری توان و قابلیت های بخش خصوصی در اداره و اجرای امور
- رفتار مناسب و تعاملی باشهروندان، پذیرش و فرصت بخشی به آنان در راستای توسعه مشارکت شهروندان
- پایبندی به قوانین در سازمان ها و جلوگیری از دخالت و نفوذ افراد و گروه های غیرمرتبط
- فراهم نمودن زمینه های لازم برای تسهیل در ارتباط شهروندان با مدیران و مسئولان شهری
- آموزش مستمر و دائمی به کارکنان و پرسنل اداری جهت افزایش توانمندی و کارایی آنها

منابع

۱. اطهاری، کمال و برک پور، ناصر و کاظمیان، غلامرضا و مهدیزاده، جواد؛ (۱۳۸۶)، حکمروایی شهری مبانی نظری و ضرورت شکل گیری آن در ایران (گفتگو)، جسارت‌های شهرسازی، سال ششم، شماره ۱۹.
۲. آرام، علی، تامین ایمنی شبکه معابر درون شهری با اصلاح شکل طرح هندسی معابر (موردی: فلکه هفت تیر تا فلکه جهاد)، مجله جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۴، شماره ۲ - شماره پیاپی ۱۴ مهر ۱۴۰۰، صفحه ۲۷۶-۲۹۷
۳. برک پور، ناصر؛ (۱۳۸۵)، حکمروایی شهری و نظام اداره شهرها در ایران، همایش برنامه ریزی و مدیریت شهری.

۴. برک پور، ناصر، (۱۳۸۶)، «حکمروایی خوب شهری و اداره شهرها در ایران»، مجموعه مقالات کنفرانس مدیریت شهری.
۵. پاداش و همکاران، (۱۳۸۶)، «مؤلفه ها و شاخص های حکمروایی شهری»، جستارهای شهرسازی، شماره ۱۹.
۶. ترابی، علیرضا، ۱۳۸۳، مدیریت پایدار شهری در گرو حکمرانی خوب، شهرداری ها، سال ششم، شماره ۶۹، بهمن ماه.
۷. تقوایی، علی اکبر و تاجدار، رسول (۱۳۸۸)، درآمدی بر حکمروایی خوب شهری با رویکردی، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۳.
۸. هریسون، ج و کارون، ج. مدیریت استراتژیک، ترجمه بهروز تالی، انتشارات دانشگاه تهران (۱۳۸۲).
۹. ضیا خواه، سیما، تجدید حیات کالبدی شهر (مطالعه موردی: کیانشهر)، دانشگاه شهید بهشتی (۱۳۸۰).
۱۰. صرافی، مظفر و عبدالمهی، مجید، (۱۳۸۷)، «تحلیل مفهوم شهروندی و ارزیابی جایگاه آن در قوانین، مقررات و مدیریت شهری»، پژوهش های جغرافیایی، شماره ۶۳.
۱۱. صالحی، اسماعیل، ۱۳۸۱، اجلاس ۲۰۰۲ سران کشورها در ژوهانسبرگ و اهمیت آن در مدیریت شهرداری ها، سال سوم شماره ۳۵.
۱۲. طوسی، محمد علی (۱۳۸۰)؛ مشارکت در مدیریت و مالکیت، چاپ چهاردهم، تهران، انتشارات سازمان مدیریت دولتی.
۱۳. زمانی، ح، و همکاران راهبردهای توسعه گردشگری روستایی در شهرستان پاسارگاد با استفاده از تکنیک SWOT، دومین همایش ملی علوم جغرافیایی (۱۳۸۸).
۱۴. قادری، ر، بررسی قابلیت ها و تنگنا های توسعه توریسم شهرستان سردشت با استفاده از تکنیک SWOT، دومین همایش ملی علوم جغرافیایی (۱۳۸۸).
۱۵. لشکرزاده، مریم، ۱۳۹۰، بررسی حکمرانی خوب بر کیفیت زیست محیطی در کشورهای در حال توسعه، اولین همایش بین المللی مدیریت گردشگری و توسعه پایدار.

16. Dekker, K. & Kempen, R. (2004). Urban governance within the big cities policy, journal of cities, Vol 21. pp 41-55 .
17. Sustainable Society Index - your compass to sustainability (2012) Sustainable Society foundation Update SSI-2012, now available! <http://www.ssfindex.com>.
18. Kaufmann, Daniel (2009), The Columbia Encyclopedia, Sixth Edition, Columbia University Press. www.encyclopedia.com.
19. UNDP/Governance Unit Jakarta, (2002) ,Introducing Good Local Governance, the Indonesian experience.